

SİĞINMA HAKKI VE MÜLTECİLERİN DURUMU

Ender Canan EROĞLU *

Ruken TAŞKIRAN**

Giriş

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 14. maddesinde yer verilen sığınma ve sığınma hakkı; temel insan hakkıdır. Sığınma hakkı, kişilerin barış ve güvenlik içinde kendi ülkelerinde yaşamalarını belirtir. Zulüm ve baskı nedeniyle ülkelerini terketmeye zorlanan insanların içinde yer aldığı mülteci hareketlerinin en aza indirilmesi, ulusal ve uluslararası seviyede insan haklarının korunması ve geliştirilmesi gerekmektedir (1).

Uluslararası toplumun yapısında meydana gelen değişimler, savaş ve siyasal karışıklık, ülkelerarası çıkar çatışmaları, üçüncü dünya ülkeleriyle ilişkiler, afetler, kıtlık, salgın hastalıkların varlığı dolayısıyla milyonlarca kişiyi yaşadıkları yerlerden ayrılmaya mecbur etmiştir.

Sığınmacıları, sığınma olayının nedenine ve gerçekleştirme biçimine göre ikiye ayırabiliriz.

1) Bir ülkedeki birtakım ayırım gözetici olaylardan ya da savaştan, iç çatışmalardan kaçarak gerçekleştirilen topluca sığınmalar sonucu bu duruma düşen sığınmacılar. Örneğin, Hitler Alman-

(*) Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğrencisi

(**) Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğrencisi

(1) Odman, Tefik, Mülteci Hukuku, AÜ. SBF. İnsan Hakları Merkezi Yayınları No:15, Ankara, 1995, s.2.

ya'sından kaçarak başka ülkelere sığınan museviler ve radikal solcular.

2) Kişi olarak kendilerine karşı girişilen ayırım gözetici eylem ve işlemler nedeniyle bireysel sığınmalar sonucu bu duruma düşen sığınmacılar. Örneğin, ülkesindeki siyasal kovuşturmalar nedeniyle başka bir devlet ülkesine sığınan kişiler (2).

Sığınma olayı fiilen iki biçimde gerçekleşmektedir.

i) Ülkesel Sığınma; Herhangi bir kişi, ülkesinden sığınma istemesi durumunda, bu devletin bu statüyü tanıyıp tanımaması ülke devletinin takdirine bağlıdır. Bunun nedeni ise; ülke devletinin ülkesel egemenliğinin olağan kullanımının sonucu olmasıdır.

ii) Diplomatik Sığınma; Bir sığınmacının suç işlediği ülke üzerinde bulunan bir yabancı diplomasi temsilciliğine başvurması, ülke devletinin ülkesel egemenliğine bir aykırılık oluşturduğu kabul edilir. Bu nedenle, devletin diplomatik sığınma tanımama yükümü altında bulunduğu kabul edilir. Bir devletin başka bir ülkedeki diplomasi temsilciliğine sığınan bir kişiyi, ülke devletine teslim etme yükümlülüğü de yoktur. Böyle bir yükümlülük ancak bu yöndeki andlaşma hükmünün ya da başka bir yolla kabulün varolması ile olanaklıdır (3).

Mültecilerin kendi ülkelerinin sınırlarının ötesinde güvenli bir yer bulmaları ne yazık ki giderek zorlaşıyor. İç sorunlar ve uluslararası desteğin azalması üzerine her geçen gün artan sayıda devlet, sınıra dayanan geniş çaplı mülteci akınlarına kapılarını kapatıyor. Dünyanın birçok yerinde, bir başka ülkeye sığınan mülteciler sığındıkları yerlerde taciz ediliyorlar, saldırıya uğruyorlar, hatta isteklerine aykırı olarak evlerine dönmeye zorlanıyorlar (4).

(2) Pazarıcı, Hüseyin, Uluslararası Hukuk Dersleri , 2. kitap , Ankara, 1993; s.177.

(3) Pazarıcı, Hüseyin, a.g.e., s.178.

(4) Dünya Mültecilerinin Durumu, Bir İnsanlık Sorunu, BMMYK Yayınları, 1997-98,s.51.

I. TARİHÇE ve KAVRAMLAR

I. MÜLTECİLER MESELESİ

Türkiye, Avusturya ve Rusya arasında çıkan Macar ve Leh mültecileri ile ilgili bir anlaşmazlıktır. 1848 Fransa ve Viyana ihtilallerinin etkisiyle Macarlar, bağlı buldukları Avusturya İmparatoru Ferdinand'dan kendi ülkelerinde yalnız Macar yöneticilerin katılabileceği bir kabine kurulmasını istemişlerdir. Bu isteğe İmparator, Hırvat Hanı Yellaşişi Macaristan'a Başkumandan tayin etmek suretiyle cevap vermiştir. Macarlar buna karşı Louis Kossuth'un çevresinde toplanmışlardır. Bu sırada İmparator Ferdinand'ın yerine geçen François Joseph, Macaristan'ın Avusturya'ya bağlı olduğunu ilan etmiştir. Macar Diyet Meclisi de Macar Cumhuriyetinin bağımsızlığını ilan ederek Luis Kossuth'u Cumhurbaşkanı seçmiştir. Kossuth, elli bin kişilik bir orduyla Avusturyalılarla yenmiştir. Bu yenilgi üzerine Avusturyalılar, Rus Çarı I. Nikola ile anlaşmışlar ve iki yüz bin Rus askeri Macaristan'a girmiştir. Türk Ordusu da ihtilalin yayılmasını önlemek için güneyden Eflak ve Boğdan'a girmiştir. Rus ordularına yenilen Macarlar, Eflak ve Boğdan'a sığınmaya başlamıştır. Bir süre sonra Macar ihtilali öncülerinden Kossuth, Bem ve Dembinsky maiyetleriyle birlikte Osmanlı İmparatorluğuna iltica etmiştir. Devletin bunları kabul etmesi üzerine mülteciler meselesi ortaya çıkmıştır (5). Kırım savaşı da bu sığınma olayının ardından patlak vermiştir.

2. OSMANLI DÖNEMİ SIGINMA OLAYLARI

Tarihte Türk hakimiyet sahasına ve özellikle Anadolu topraklarına yönelik birçok göç ve iltica hareketi olmuştur. Bu göç ve ilticalar çeşitli tarihlerde değişik bölgelerden yapılmıştır. Bunlara şu örnekler verilebilir; Macaristan'da egemenlik kurmaya çalışan Hasburg ailesinin baskıcı politikalarına karşı yürütülen direnişin önderlerinden Thököly İmre'nin 1699'da eşiyile birlikte Osmanlı İmparatorluğuna iltica etmesi; Poltova savaşında Ruslara yenik dü-

(5) Meydan Larousse Ansiklopedisi, cilt 14, s.303.

şen İsveç Krah, Kral Şarl'ın 1709'da 2000 kişilik bir grupla sığınmak için sınırı geçmesi; 1830 Polonya ihtilal liderlerinden Prens Adam Czartorski'nin Çarlık Rusya'sına karşı yürüttüğü mücadele başarılı olamayınca 1841 yılında İstanbul'a gelmiş ve burada bir büro kurarak Polonya'dan kaçan siyaset adamları ile askerleri birleştirmeye çalışmıştır. Prens Adam Czartorski İstanbul'daki Pole-nezköy'ü kurmuş ve bu araziye 1856 yılında Polonya'dan gelenleri yerleştirmiştir. Çarlık Rusya'sı ve Avusturya Devleti'nin Polonya ve Macar mültecilerini ısrarla istemeleri karşısında devrin padişahı Abdülmecid'in "*Tahtımı veririm, başımı veririm fakat devletime sığınanları asla geri vermem*" şeklindeki açıklaması üstün bir cesaretin örneği olarak tarihe geçmiştir; Beyaz Ordu'ya katılan Vrangeli'nin Kızıl Ordu'ya yenilmesi üzerine birlikleri ile beraber Gelibolu'ya yerleştirilmesi (6). Osmanlı İmparatorluğu zamanında ülkeden kaçma ve başka bir ülkeye sığınma olayına en çarpıcı örnek ise; Cem Sultan olayıdır. 2. Beyazıt'ın kardeşi olan Cem Sultan, ağabeyi ile saltanatı paylaşmak istemiş, kabul edilmeyince 2. Beyazıt ile savaşmış ve yenilerek ilk önce Mısır'a daha sonra Rodos Şovalyelerine sığınmıştır. 13 yıl gibi bir süre Avrupa'da esaret hayatı çeken mülteci Cem Sultan'ın cesedi devletler arasında çekişmelere neden olmuştur (7).

3. MÜLTECİ, SİĞINMACI ve GÖÇMEN KAVRAMLARI :

A) Mülteci kimdir ?

Mülteci kelimesi, medya, siyaset adamları ve kamuoyu tarafından sık sık, yaşadıkları yerleri terk etmeye zorlanan insanları tanımlamak için kullanılıyor. Bu kişiler, ister zulümden, siyasal şiddetten, toplumsal çatışmalardan, isterse doğal afetler ya da yoksulluk yüzünden kaçsınlar, hepsinin mülteci sıfatını edindikleri varsayılıyor (8).

(6) Kaynak, Muhteşem, Iraklı Sığınmacılar ve Türkiye (1988-1991), Ankara, Aralık 1992,s.15.

(7) Afyoncu, Erhan, Poptüler Tarih Dergisi, Ekim 2000, Sayı:5 s.25.

(8) Dünya Mültecilerinin Durumu, Bir İnsanlık Sorunu, BMMYK. Yayınları,s.51.

Ancak, uluslararası hukukta mülteci kavramı çok daha özel bir anlam taşır. 1951 Tarihli Mültecilerin Statüsü ile ilgili Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nde mülteci, "ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı bir korku taşıyan ve bu yüzden ülkesinden ayrılan ve korkusu nedeniyle geri dönemeyen veya dönmek istemeyen kişi"dir (9).

B) Sığınmacı kimdir ?

Sığınmacı ve mülteci kavramları arasında bir anlam sorunu mevcuttur. Bu iki terim farklı anlamlar taşımasına rağmen pek çok kaynakta aynı anlama gelecek şekilde kullanılmıştır. Gerek literatürde gerekse uluslararası düzenlemelere göre, iltica etme hakkı ve bunun sonucu olarak mülteci olmak; hukuki bir statünün kazanılmasını sağlar. Sığınma hakkı ile sığınmacı olmak ise, hukuki bir statü kazanılmasından çok, fiili ve sığınılan ülkenin yasalarından mülteciler gibi yararlanılmasını öngörmeyen kısa süreli bir barınma durumunu ifade etmektedir.

Sığınmacılar, 1951 Sözleşmesi'nin belirlediği dar anlamda mülteci koşul ve niteliklerini taşımadıklarından ve genelde de Asya ve Orta Doğu'dan geldiklerinden dolayı kendilerine mülteci statüsü verilmemektedir. Bu bakımdan, 1951 Sözleşmesi'nde belirlenen mülteci statüsünün kazanılmasına ilişkin nitelikleri ve koşulları taşımayan kişilere mülteci statüsü verilmesine ve bu tür kişilere mülteci denilmesine uluslararası hukuk ile ulusal mevzuatımız olanak tanımamaktadır. Bu karışıklığa resmi belgelerde de rastlamak mümkündür. Örneğin; 1948 Tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 14. maddesinin (2) numaralı fıkrasında yer verilen sığınma ve sığınmacı muamelesi görme hakkı; resmi olarak Bildiri Türkçe'ye tercüme edildiği sırada, mülteci ve mülteci muamelesi görme hakkı olarak alınmıştır (10).

(9) Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesine Dair 29 Ağustos 1961 Tarihli ve 359 Sayılı Onay Kanunu, Resmi Gazete 5 Eylül 1961, sayı:10898.

(10) Odman, Tevfik, a.g.e., s.188.

Sığınmacı (asylum seeker) ve mülteci (refugee) kavramlarının Türkçe'de tam karşılığının olmama nedeni mevzuatımızın yabancı dillere çevirisi sonunda bir takım karışıklıkların ortaya çıkması ve Türkçe'nin bu konuda yeterli kelimeye sahip olmamasıdır. Bu anlam kargaşasının giderilmesi için bu kelimelerin tam karşılığının bulunması gerekmektedir.

C) Göçmen kimdir?

1934 Tarihli İskan Kanunu'na göre; "Türkiye'ye yerleşmek amacıyla dışardan gelen, Türk soyundan olan ve Türk kültürüne bağlı kimselere" göçmen denir (11).

Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği (BMMYK) bir mülteci ve ekonomik göçmeni şu şekilde ayırt etmektedir; Bir göçmen normalde ülkesini isteyerek, daha iyi bir hayat arayışı için terkeder. Bir mülteci sığınacağı ülkenin ekonomik şartlarından çok güvenliğine daha fazla önem verir. Pratikte ayrımı belirlemek bazen zor olabilir, fakat yine de temel olan göçmenin kendi ülkesinin korunması altında olması, bir mültecinin ise olmamasıdır (12). Göçmen bir ülkeye yerleşmek amacıyla gelir oysa mülteci sayılan kişinin yerleşme amacı yoktur.

II. HUKUKİ METİNLER

BMMYK statüsü çerçevesinde, Yüksek Komiserliğin mülteci statüsünün belirlenmesiyle ilgili uygulamaları ve bölgesel anlaşmalar dışında, mülteci kavram ve statüsünü belirleyen uluslararası düzenlemeler, Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin 1951 Sözleşmesi ile 1967 Protokolü'dür.

1) MÜLTECİLERİN HUKUKİ DURUMUNA DAİR 1951 CENEVRE SÖZLEŞMESİ:

Mültecilerin statüsüne ilişkin olan bu sözleşme 28.7.1951'de Ce-

(11) Çelikel, Aysel, Yabancılar Hukuku Dersleri (Türk Hukuku'na göre), İstanbul 1974, s.21.

(12) <http://www.un.org.tr/unhcr/multecikim.htm>, 30/8/01.

nevre'de imzalanmış olup, 22.4.1954'ten bu yana yürürlüktedir. Türkiye, bu sözleşmeye 1962 yılında taraf olmuştur (13).

Sözleşmenin 1. maddesinin (A) fıkrasının 1 numaralı bendine göre 1951 yılından önce yürürlükte olan 1926, 1928, 1933,1938 andlaşmaları ve 1939 protokolü uyarınca mülteci sayılan kişilere; mülteci denilmekte ve haklarında sözleşme hükmü uygulanmaktadır. Ancak Türkiye koyduğu çekince ile 1926 tarihli "Rus ve Ermeni mültecilere" ilişkin anlaşma ile 1928 tarihli "Asurlu (Kildani) ve Türk mültecilere" ilişkin anlaşmalara taraf olmadığını belirtmiştir. Türkiye'nin her iki anlaşma kapsamına giren kişilere mülteci statüsü vermemesinin nedeni o tarihlerde Türkiye'nin içinde bulunduğu ortam ve ülkelerle arasındaki ilişkilerden kaynaklanmaktadır (14).

1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 1.maddesinin (A) fıkrasının (2) numaralı bendi mülteci kavramını tanımlanmaktadır. Bu sözleşmeye göre mülteci "*1 Ocak 1951'den evvel cereyan eden hadiseler neticesinde ve ırkı, dini, tabiiyeti, muayyen bir içtimai gruba mensubiyeti veya siyasi kanaatleri yüzünden takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu memleketi dışında bulunan ve iş bu memleketin himayesinden istifade edemeyen veya mezkür korkuya binaen istifade etmek istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bahis konusu hadiseler neticesiyle evvelce mutaden ikamet ettiği memleket dışında bulunuyorsa ve oraya dönemeyen veya mezkür korkuya binaen dönmek istemeyen şahıslardır*" (15). Andlaşmaya taraf olan devletler, sözleşmenin 1. maddesinde belirtilen mülteci tanımına giren kişilere kendi ülkelerine geldikleri takdirde mülteci statüsünü tanımak zorundadır.

1951 Sözleşmesi kendisine taraf olan her ülkenin bu sözleşmenin 1/B maddesinde belirlenen mülteci statüsünü,

(13) Tekinalp, Gülören, a.g.e., s.167.

(14) Odman, Tevfik, a.g.e., s.164.

(15) Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesine Dair 29 Ağustos 1961 Tarihli ve 359 Sayılı Onay Kanunu, Resmi Gazete 5 Eylül 1961, sayı:10898.

a) Yalnızca Avrupa'dan gelen kişilere mi, yoksa

b) Hangi ülkeden gelirse gelsin tüm kişilere mi uygulamayı kabul ettiğini beyan etmesini isteyen bir sözleşmedir.

Bu durumda, her ülke, sözleşmenin ya (a) bendini ya da (b) bendini kabul etmekle yükümlüdür (16).

Sözleşmenin 1. maddesinin B fıkrasında yer alan "1 Ocak 1951'den evvel cereyan eden hadiseler" ibaresini Türkiye "1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da cereyan eden hadiseler" şeklinde anladığını ve kabul ettiğini açıklamıştır. Böylece Türkiye, mülteci kavram ve tanımına coğrafi yönden önemli bir sınırlama getirmiştir. Bu durumda, Türkiye, 1 Ocak 1951 tarihinden önce Avrupa dışında meydana gelen olaylar nedeniyle iltica talebinde bulunan kişilere, mülteci statüsünün verilmesi konusunda uluslararası bir yükümlülük altına girmemiştir (17).

Sözleşme'nin hazırlık çalışmaları sırasında bazı Orta Doğu ve Asya ülkelerinde devam eden siyasi istikrarsızlık ve karışıklıklardan kaynaklanabilecek bu hareketlerin Türkiye'ye yönelik olumsuz etkilerinin göz önünde bulundurulması gerekir. Bu nedenlerle sözleşmenin coğrafi sınırlama ile kabul edilmesinin nedeni ülke menfaatlerinin bu doğrultuda olmasıdır. Ayrıca, Batı ülkelerinin Doğu ile Batı arasında köprü konumunda olan Türkiye'yi Doğu'dan gelebilecek muhtemel mülteci hareketlerine karşı bir tampon bölge olarak bulundurma eğilimleri olduğu düşünülebilir (18).

2) 1967 TARİHLİ MÜLTECİLERİN HUKUKİ STATÜSÜ İLE İLGİLİ PROTOKOL :

1967 protokolü ile sözleşmede kabul edilen "1951 öncesi olaylara ilişkin olarak" mülteci statüsü tanınması sınırı kaldırılmıştır. Ayrıca, bu protokol varolan coğrafi çekinceyi de kaldırarak sözleş-

(16) Kaynak, Muhteşem, a.g.e., s.31.

(17) <http://www.un.org.tr/unhcr/archieve/habertr1.htm>, 30/8/01

(18)¹ http://www.un.org.tr/unhcr/bulten/newsletter/sayi5_2001.htm, 30/08/2001.

mede yer alan mülteci tanımını dünya genelinde uygulanabilir hale getirmiştir. Böylece, sözleşmenin tüm dünyada 1951 tarihinden sonra mülteci olan kişilere de uygulanabilmesi imkanı sağlanmıştır.

Ancak, 1951 sözleşmesini coğrafi sınırlama ile kabul eden devletlere bu sınırlamayı 1967 protokolüne göre de devam ettirme olanağı tanınmıştır. Türkiye de bu protokolü onaylayarak "1951'den önceki olaylarla" ilgili olma koşulunu kendisi bakımından kaldırmıştır. Ancak, sözleşmenin taşıdığı olanaktan yaralanarak Türkiye'nin koymuş olduğu, sadece Avrupa'daki olaylara ilişkin sığınmalar koşulu geçerliliğini sürdürmektedir.

Bugün Türkiye; ırk, din, bir ulusa ya da toplumsal gruba mensup olma ya da siyasal düşünceler nedeniyle, Avrupa'da ki olaylara bağlı olarak Türkiye'ye geçen kişilere sığınma hakkı tanıma yükümlülüğü vardır. Ancak, Avrupa dışındaki ülkelerden gelen kişilere karşı, uluslararası hukuk yönünden Türkiye'nin mülteci statüsü tanıma yükümlülüğü bulunmamaktadır. Böyle bir yükümlülüğü olmamasına karşın, bu gibi kişilere Türkiye'nin mülteci statüsü tanınması mümkündür. 30 Kasım 1994 tarihli Yönetmelik hükümleri uyarınca, bu kişilere mülteci yerine sığınmacı statüsü verilmektedir (19).

1967 protokolünde mülteci tanımının maddi içeriğinde herhangi bir değişiklik zulüm altında bulunma esas alınmıştır. Dolayısıyla, iç savaş ve uluslararası savaş ile doğal afetler nedeniyle ülkelelerini terk edenler mülteci tanımı dışında bırakılmıştır.

Söz konusu olaylar, kişiler üzerinde gerçek bir korku yaratmasına karşın, bunlar baskı ve zulüm nedeniyle meydana gelen korku niteliğini taşımadığından bu olaylara maruz kalan kişiler sözleşmeye göre mülteci statüsü kazanmamaktadır (20).

(19) 30 Kasım 1994 Tarihli Yönetmelik Metni için bkz.Odman, Tevfik, s.170.

(20) Odman, Tevfik, a.g.e., s.168.

Bölgesel nitelikte olan 1969 tarihli Afrika Birliği Mülteciler Sözleşmesi ve 1984 Cartagena Deklarasyonu, savaş ya da iç savaş nedeniyle kaçmış insanları da mülteci tanımının içine dahil etmiştir (21).

III. MÜLTECİLERLE İLGİLİ BAZI HUKUKİ DURUMLAR

A) MÜLTECİ STATÜSÜNÜ KAZANMA KOŞULLARI

1. YABANCI OLMA KOŞULU

1951 Sözleşmesine göre, bir kişinin mülteci statüsüne girebilmesi için, kendi ülkesini terketmiş olması veya ülkesinin sınırı dışında bulunması, başka bir deyişle yabancı olması gerekmektedir (22).

1.1. İki veya Çok Vatandaşlığa Sahip Kişilerin Durumu

İki veya ikiden çok vatandaşlığa sahip kişilerin durumu 1951 Sözleşmesinin 1. maddesinin A fıkrasının (2) numaralı bendinde düzenlenmiştir. Buna göre, birden çok vatandaşlığa sahip bir kişinin mülteci statüsüne girebilmesi için vatandaşlığını taşıdığı ülkelerin her birinin korumasından mahrum olması gerekmektedir.

Kişinin, kaç ülke olursa olsun milliyetini taşıdığı tüm ülkelerin şartları değerlendirilmekte ve böylece ulusal korumanın olup olmadığı saptanarak, eldeki veriler çerçevesinde başvuranın mülteci statüsüne girip girmeyeceğine karar verilmektedir. Haklı bir korkuya dayalı geçerli bir neden olmaksızın, uyuşunda bulunduğu ülkelerden birinin korumasından yararlanamayan bir kimse, vatan-dışı olduğu ülkenin korumasından yoksun kalmaz (23). Örneğin, Portekiz ve Angola vatan-dışı olan bir kişinin başvurusu hem Angola hem de Portekiz'deki durumu göz önünde bulundurularak

(21) <http://www.un.org.tr/unchr//istatistik.htm> , 30/8/01

(22) Odman, Tefik, a.g.e., s.85.

(23) Aktan, Can Coşkun, Haklar ve Özgürlükler Antolojisi, Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu, s.202.

değerlendirilmiş, Portekiz' in gerekli korumayı sağlayacağı için iltica başvurusu reddedilmiştir (24).

1.2. Vatansız Kişilerin Durumu

Vatansızlar, devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olmayıp, herhangi bir devletin kanunlarına göre vatandaş sayılmayan kişilerdir (25).

Vatandaşlığı olan kişiler ile vatansız kişiler arasında mülteci statüsünün kazanılması farklı kavramlardır. Bunun nedeni, vatansız kişinin vatanı olmadığından ülkesinin korumasından yararlanamaması ve ülkesine dönememesidir. Bir ülkenin, vatandaşı olmadığı bir kişiye karşı yasal açıdan koruma yükümlülüğü yoktur. Vatansız bir kişinin mülteci olup olmayacağına karar verileceği zaman o kişinin önceden daimi ikamet ettiği yer esas alınmaktadır (26).

1.3. Mahallinde Mülteciler

Ülkesinden ayrıldığı sırada mülteci olmayan, ancak yurtdışındayken mülteci statüsüne girmeye hak kazanan bu kişilere mahallinde mülteciler denir (27).

Bir kişinin, bu statüye girebilmesi için, ülkesinde meydana gelen olayları gösterebileceği gibi ülkesini terk ettiği sırada ülkesi aleyhine açıkladığı görüşleri ve eylemlerini de gerekçe olarak gösterebilir. Ülkesinin dışındayken şahsi görüşünü açıklayan veya bazı faaliyetler içinde yer alan ve ülkesine dönmesi halinde güvenliği tehlike altına girebilecek bu kişileri uluslararası hukuk koruma altına almıştır. Bu başvurular ayrıntılı ve titizlikle incelenir; samimi ve iyi niyetli olmadığı saptanırsa istemin reddi gerçekleşir.

(24) Odman, Tevfik, a.g.e., s.87-88.

(25) Arıboğan Ülke, Ayman Gülden ve Dedeoğlu Beril, Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, İstanbul 1996, s.468.

(26) Odman, Tevfik, a.g.e., s.89-90

(27) Odman, Tevfik, a.g.e., s.91-92.

2. BASKI VE ZULME UĞRAMA KORKUSU İCİNDE BULUNMA KOŞULU

1951 Sözleşmesi' nin 1. maddesinde yer alan, "Zulme uğramaktan haklı nedenlerle korkma veya bir başka ifade ile haklı nedenlere dayanan zulüm korkusu" (28) ifadesi mülteci tanımının temel unsurunu teşkil etmektedir. Sözleşme, iltica talebinde bulunan bir kişinin bu talebinin kabul edilebilmesi ve uluslararası koruma altına alınabilmesi için, "Haklı nedenlere dayalı zulüm korkusu" içinde olması şarttır.

Baskı ve zulme temel teşkil eden nedenler olarak 1951 Sözleşmesi'nin 1. maddesinin A Bendinin 2. fıkrasında yer alan, ırk, din, milliyet, belirli bir gruba mensubiyet ve siyasi düşünceye yer verilmiştir. Uygulamada 1951 Sözleşmesinde yer verilen bu nedenler dışında, baskı ve zulme; kişinin suç oluşturan eylemleri, askeri hizmetlerle ilgili olarak verilen görevler ve savaş ve şiddetten kaçma gibi konuların da neden olabileceği kabul edilir (29).

B) MÜLTECİ STATÜSÜNÜN KAZANILMASINI ENGELLEYEN NEDENLER:

1951 sözleşmesinin 1. maddesinin D, E ve F bendleri, mülteci olabilme koşul ve niteliklerini taşıyan kişilerin, mülteci statüsünü kazanmalarını engelleyen nedenleri ve hükümlerini içermektedir.

Madde 1/D' ye göre "Birleşmiş Milletler Sığınanlar Yüksek Komiserliği dışında, öteki bir Birleşmiş Milletler organ ve kuruluşundan koruma ya da yardım sağlayan kimselere" bu sözleşme hükümleri uygulanmaz.

Madde 1/E' ye göre "Oturduğu ülkenin yetkili makamları tarafından bu ülkenin yurttaşlarının hak ve yükümlülüklerine sahip sayılan kimselere" bu sözleşme hükümleri uygulanmaz.

(28) Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesine Dair 29 Ağustos 1961 Tarihli ve 359 Sayılı Onay kanunu, Resmi Gazete 5 Eylül 1961, Sayı:10898.

(29) Odman, Tevfik, a.g.e., s.102.

Madde 1/F' ye göre "Savaş suçlusu olduğu, sığınma olayından önce kaçılan ülke dışında ağır bir suç işlediği veya Birleşmiş Milletler amaç ve ilkelerine aykırı fiillerden suçlu bulunduğu konusunda ciddi kanıtlar varolan kişilere" bu sözleşme hükümleri uygulanmaz (30).

C) MÜLTECİLİK STATÜSÜNÜN KAYBEDİLMESİ

Mülteci statüsünün bir geçiş olgusu olmasından dolayı mülteci ya kendi ülkesinin korumasını bir süre sonra kazanır veya bu gerçekleşmezse sürekli olarak bir uluslararası koruma talep edebilir (31). 1951 sözleşmesinin 1. maddesinin C fıkrasında mülteci statüsünün son bulması durumları düzenlenmiştir. Buna göre;

I. Vatandaşı olduğu ülkenin korumasından kendi isteği ile yeniden yararlanma

II. Vatandaşlığını kaybettiği ülkenin vatandaşlığını yeniden kazanma

III. Bir üçüncü devlet vatandaşlığı kazanılması

IV. Kaçılan ülkeye yerleşmek üzere dönülmesi

V. Mülteci statüsünden yararlanılmasını gerektiren koşulların ortadan kalkması. Örneğin, üzerindeki baskının ortadan kalkması gibi (32).

D) MÜLTECİLERİN SINIR DIŞI EDİLMESİ

Türkiye, mültecilerin hukuki durumu hakkında Cenevre'de imzalanan 1951 tarihli sözleşmeye katılmış ve onaylamıştır.

1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin 32. maddesine göre "Sözleşme Devletler, ülkelerinde yasal olarak sığınan bir kimseyi ancak milli güvenlik ve kamu düzeni sebeplerinden dolayı sınır dışı ede-

(30) Aktan, Can coşkun, a.g.e., s. 203.

(31) Odman, Tefvik, a.g.e., s.144.

(32) Resmi Gazete 5 Eylül 1961, Sayı:10898

bilirler (33). Eğer, kamu güvenliği aksini zorunlu kılmıyorsa mülteciye durumunu düzeltme imkanı verilmelidir (34).”

Mülteci ırk, din, vatandaşlık, bağlı bulunduğu sosyal grup ve siyasi fikirleri sebebiyle hayat ve hürriyetinin tehdit edileceği ülkelerden sınır dışı edilemez ve geri verilemez. Bu hükmün istisnası ülke güvenliği için ciddi tehlike hali veya vahim bir cürüm sebebiyle mahkum edilmiş bulunma hallerinde mülteci 33. maddenin 1.fıkrasında düzenlenmiş sınır dışı edilememe imkanından yararlanamaz (35).

E) MÜLTECİLERİN GERİ VERİLMESİ

Mültecilerin hukuki durumu hakkında 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 33. maddesine göre mültecilerin geri verilmesinde söz konusu ülkenin ırk, din, bağlı olduğu sosyal grup ve politik eğilimleri sebebiyle bir tehdit teşkil etmemesi gerekir. Ancak, ülke güvenliği için ciddi tehlike veya ağır cürüm işlemiş olma hali bu prensipten istisna yapılma imkan verir (36).

IV. MÜLTECİ HAKLARI (37)

Her mülteci güvenli sığınma hakkına sahiptir. Fakat uluslararası koruma fiziksel güvenlikten fazlasını içerir. Mültecilere, her bireyin sahip olması gereken temel ihtiyaçlar dahil olmak üzere ülkede yasal olarak ikamet eden diğer yabancılara sağlanan eşit haklar verilmelidir. Böylece, mülteciler düşünce ve dolaşım özgürlüğü, işkenceye ve onur kırıcı muameleye tabi olmama gibi temel medeni haklardan yararlanırlar.

Benzer biçimde, sosyal ve ekonomik haklar diğer bireylere olduğu gibi mültecilere de tanınır. Her mülteci sağlık hizmetlerinden

(33) Aktan, Can Coşkun, a.g.e., s.212.

(34) Tekinalp, Gülören, a.g.e, s.93.

(35) Aktan, Can Coşkun, a.g.e., s.212.

(36) Tekinalp, Gülören, age, s.100

(37) <http://www.un.org.tr/unchr/multecikim.htm>, 29/08/01.

yararlanabilmelidir. Hiçbir mülteci çocuk okula gitmekten alıkonulmamalıdır.

Her yetişkin mülteci çalışma hakkına sahip olmalıdır. 1951 Cenevre sözleşmesinin 17, 18 ve 19 maddeleri mültecilerin buldukları ülkede çalışmaları ile ilgili durumları düzenlemektedir. “*Muntazam şekilde ikamet*” eden mülteciler çalışma şartlarında yabancılara eş haklara sahiptirler. Sözleşmede, ücretli, ücretsiz ve serbest şekilde düzenlenmiştir (38).

1951 Sözleşmesi'nin 17. maddesine göre “Mülteciler, ücretli mesleklerde çalışma isteklerinde bulunurlarken ve çalışırken gerek yasak olan meslek ve sanatlar ve gerekse çalışma şartlarında en iyi durumdaki yabancılara eş haklara sahiptirler.” Yabancılar açısından geçerli olan bütün kısıtlamalar mültecilere de uygulanır.

“Ülkede muntazam şekilde bulunmak şartı ile; ziraat, sanayii, küçük sanatlar ve ticaret alanlarında ücretsiz meslek sahibi olmak konusunda genel olarak yabancılardan daha az elverişli muameleyle tabi olmayacaklarını” 1951 Sözleşmesi'nin 18. maddesi bildirmektedir. Burada en iyi durumdaki yabancı muamelesi değil, genel olarak yabancılar gibi muamele görecekları anlatılmaktadır.

“Serbest Meslek yapmak isteyen mültecilerin ülkede muntazam şekilde ikamet etmesi ve yetkili makamlarca tanınan diplomaları bulunması şartı ile mümkün olduğu kadar müsait ve her halde genel olarak yabancılar gibi muamele görecekları” kuralı 19. maddede öngörülmüştür. Ücretsiz meslekler, serbest meslekler arasında koşulların elverişliliği arasında bir fark yoktur. Serbest meslek sahibi de genellikle bir yerden ücret almadan kendi işinde çalışabilir (39).

Belli durumlarda, örneğin büyük ölçekli mülteci akınlarında, devletler dolaşım ve çalışma özgürlüğü ve tüm çocukların düzgün

(38) Tekinalp, Gülören, a.g.e., 6. Bası , İstanbul, 1998, s.167.

(39) Tekinalp, Gülören, a.g.e., s .167-168.

biçimde okula yerleştirilmesi gibi bazı hakları kısıtlamak zorunda kalabilirler. Bu tür eksiklikler uluslararası toplum tarafından olabildiğince giderilmelidir. Avrupa'dan gelecek mülteciler 1951 Sözleşmesinde yer alan tüm hak ve özgürlüklerden Türk Mevzuatı Hükümleri çerçevesinde yararlanmaktadır. Bunlar; 4. maddedeki dini eğitim özgürlüğü, 21. maddedeki mesken tutma hakkı, 22. maddedeki eğitim ve öğretim hakkı, 17, 18, 19 maddelerdeki çalışma ve sosyal yardımdan yararlanma haklarıdır (40).

Mültecilerin korunma hakkı vardır fakat bu kişilerin zengin bir ülkeye yerleştirilmeyi talep etme hakkı yoktur. Ancak ailenin birleştirilmesi amacıyla, mülteciler yakın aile üyelerinin yaşadıkları yerlere yerleştirilmeyi talep edebilirler (41).

Genel bir kural olarak sığınma arayanların göz altına alınması kabul edilemez. Çocuk, kadın veya işkence kurbanları gibi tıbbi ve ya psikolojik ihtiyaçları olan kişileri hapse atmak yanlıştır. Hapis yalnızca kısa süreli, kesinlikle gerekli olması ve diğer seçenekler (rapor verme yükümlülüğü ve garantörlük gerekleri vasıtasıyla) denendikten sonra uygulanması öngörülür. Hapsedilen mültecilere hakları bildirilmelidir, bu hakkın içinde hapsedilmelerine itiraz etmek hakkı da dahildir (42).

Mülteciler belirli yükümlülüklerle de sahiptir : Özellikle, sığındıkları ülkenin yasalarına uymalıdır.

V. TÜRK HUKUKU'NDA MÜLTECİLER

Başka ülkelerden Türkiye'ye gelen yabancı uyruklu kişilere mülteci hukuku yönünden yaklaşımlar gerek geldikleri ülke gerekse köken unsuru nedeniyle taraf olduğumuz 1951 Sözleşmesi ile 1967 Protokolü çerçevesinde birtakım farklılıklar vardır. Bu çerçevede, mültecileri uygulama yönünden; (43)

(40) Odman, Tefvik, a.g.e., s. 193.

(41) <http://www.un.org.tr/unhcr/multecikim.htm> , 29/8/01.

(42) <http://www.un.org.tr/unhcr/multecikim.htm> 29/8/01

(43) Odman, Tefvik, a.g.e, s.192

1. ULUSAL MÜLTECİLER

Avrupa'daki ülkelerden kaçarak Türkiye'ye gelen ve iltica talebinde bulunmakla birlikte, Türkiye açısından uluslararası mülteci statüsünü taşımayan kişiler de bulunmaktadır. 1951 sözleşmesinin 1. maddesinin (E) fıkrasında yer verilen *"bu sözleşme, ikamet ettiği memleketin yetkili makamlarınca o memleket vatandaşlığını haiz olanlara mahsus hak ve vecibeleri haiz adledilen şahsa tatbik edilemez."* (44) hükmü uyarınca bu kişiler, yabancı uyruklu olmakla birlikte Türk soyundan gelmeleri nedeniyle, uluslararası hukuk ve literatüre göre "ulusal mülteci" sayılmaktadır. Bulgaristan, Yugoslavya, Yunanistan ile diğer Avrupa ülkelerinden zor ve baskı nedeniyle kaçarak ülkemize gelen soydaşlarımız ve Türk soyundan olmamakla birlikte, Türk kültürüne bağlı Müslüman olan Arnavutlar, Bosnalılar, Pomaklar ve Tatarlar gibi olanlar ulusal mültecilerdir. Türk kültürüne bağlı olma kavramı açık olmadığından, bu hususun tespiti tamamen idarenin insiyatifine bırakılmaktadır.

Ulusal mültecilere, 1951 Sözleşmesi'nin hükümleri yerine, 14 Haziran 1934 Tarihli ve 2510 Sayılı İskan Kanunu hükümleri uygulanmakta ve iskan yardımı yapılmaktadır. İskan kanunu esas olarak "göçmenlerle" ilgili konuları düzenlemektedir. Kanun, göçmenlerin yanında, mültecilere ilişkin konuları da içermektedir. Bu kanunun en önemli özelliği, günümüz uluslararası hukukuna, dolayısıyla ulusal hukukumuzda uygun olmayan bir mülteci tanımının bulunuyor olmasıdır. Kanunun 3. maddesinin üçüncü fıkrası mülteciyi, "Türkiye'de yerleşmek amacıyla olmayıp, bir zorunlulukla geçici oturmak için sığınanlar" şeklinde tanımlanmıştır (45). 1951 Sözleşmesi onaylandıktan sonra bu tanımın yasal yönden geçerliliği kalmamıştır.

(44) Resmi Gazete 5 Eylül 1961, Sayı:10898

(45) İskan Kanunu, 14.6.1934 Tarihli ve 2510 Sayılı, Resmi Gazete, 21.6.1934, Sayı:2733.

Kanunun, 4. maddesi çerçevesinde mültecilerin, göçmen olarak kabul edilebilmeleri için, Türkiye'ye yerleşme niyetlerinin bulunması koşulunun yanında, "Türk kültürüne bağlı" (46) olma koşulu da aranmaktadır (47). Mülteci iken göçmen statüsüne geçmek isteyen kişi, isteğini bulunduğu yerin en büyük mülkiye amirine yazılı olarak bildirmelidir. Mülteci, göçmen statüsünü elde etmekle "göçmen belgesi" almak ve "yurttaşlığa girme bildirimi" imzalamak hakkını kazanarak bu yoldan Türk yurttaşlığını elde eder (48).

İskan kanunu madde 3/III e göre, bir kişinin mülteci sayılabilmesi için;

- *Türk yurttaşı olmaması,*
- *Bulunduğu ülkeyi terk edip, Türkiye sınırlarından içeri girmiş olması*
- *Bulunduğu ülkeyi terketmesinin özgür istencinden çok, bir zorlamaya dayanması ve kişinin bir sığınma duygusuyla Türkiye'ye gelmiş olması,*
- *Türkiye'de sürekli yerleşmek amacıyla değil, geçici olarak oturmak niyetinde olması.*

koşulları gerekmektedir (49).

2. ULUSLARARASI MÜLTECİLER

Türkiye; 1951 Sözleşmesi'ni, Avrupa'dan gelecek mülteciler yönünden sınır koyarak kabul ettiğinden ve bu sınırı 1967 Protokolü ile sürdürdüğünden, yasal olarak ve resmen sadece Avrupa ülkelerinden kaçan ve mülteci statüsünü kazanma koşullarını taşıyan

(46) Aybay, Rona, Yurttaşlık (Vatandaşlık) Hukuku, Ders Kitabı ve Temel Yasa Metinleri, s. 75.

(47) Odman Tevfik, a.g.e., Ankara 1995, s. 193-194.

(48) Aybay, Rona, a.g.e., s. 75.

(49) Aybay, Rona, a.g.e., s. 75.

kişileri mülteci olarak tanımaktadır. Bu tanım, İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında Almanya'dan Nazi Rejiminin baskısı ve zulmünden kaçanlar ile soğuk savaş sırasında Doğu Avrupa ülkelerinden Komünist Rejimden dolayı kaçan kişiler için uygulanmıştır. Bu tür bir uygulamanın nedeni ise;

- Türkiye'nin politikalarını anti-faşist ve anti-komünist doğrultuda Avrupa merkezli oluşturması ve Avrupa ile entegrasyonunu sağlamaya çalışması.
- Orta Doğu ve Asya'ya sınırlarını kapatmak suretiyle sosyal, ekonomik ve politik sorunları bir kenara atmak istemesidir (50).

3. SÖZLEŞME DIŞI MÜLTECİLER

1951 Sözleşmesi dışında kalan ve mevzuatımıza göre sığınmacı olarak tanımlanan ve kabul edilen kişiler Türkiye açısından asıl önemli olan konudur. Bu kişiler; 1951 Sözleşmesi'nin belirlediği dar anlamda mülteci koşul ve niteliklerini taşımadıklarından ve genelde Asya ile Orta Doğu'dan geldiklerinden, kendilerine mülteci statüsü verilmemektedir.

Türkiye'nin iç hukukunda, 1994 yılına kadar bu bölgelerden iltica eden kişiler hakkında herhangi bir düzenleme bulunmamaktaydı. Bu ana kadar sorunlar İçişleri Bakanlığı'nın BMMYK ile yaptığı centilmenlik anlaşmasıyla çözülmeye çalışılıyordu. Körfez Savaşı ile birlikte Türkiye'nin sınırlarına yığılan mülteciler, bu konuda bir düzenleme yapılmasını zorunlu kıldı. Böylece 30 Kasım 1994 Tarihli Mülteciler ve Sığınmacılarla ilgili Yönetmelik yürürlüğe konmuştur. Bu Yönetmelik, Türkiye'nin sadece Avrupa'daki ülkelerden kaçan ve mülteci özelliği taşıyan kişileri mülteci olarak tanıdığını belirtmiş ve böylece uluslararası düzenlemelerde aynı anlamda kullanılan "mülteci" ve "sığınmacı" kelimelerini tanım olarak birbirinden ayırmıştır. Türkiye'nin mülteci sorununun altında yatan ana neden varolan bu coğrafi çekinceidir. Çünkü, Tür-

(50) Odman, Tefvik, a.g.e, s.192.

kiye'ye Avrupa yerine, Asya ve Afrika'dan mülteci akımı olmaktadır (51).

Bu tür sığınmacılar, Türkiye'ye iki şekilde girmektedir:

1. Yasal belgelerle sınır kapılarından Türkiye'ye yapılan giriştir. Bu kişiler hakkında yabancılar hakkındaki mevzuat uygulanmakta ve belirli bir süre Türkiye'de kalabilmektedirler.

2. Gayri yasal yollardan Türkiye'ye giriştir. Bu kişilerin amacı; ülkelerindeki baskı ve zulüm dışında daha çok ekonomik nedenlere bağlı olarak Türkiye'ye sığınmaktır (52).

VI. BMMYK'NİN FONKSİYONU

İnsanlar, temel insan haklarının ve fiziksel güvenliklerinin korunması ve güvence altına alınmasını kendi hükümetlerinden beklerler. Bu hükümetlerden beklenen korumanın gerçekleşmemesi üzerine, BMMYK, mültecilerin sığındıkları ülkede korunmalarını sağlamak ve ülkeye bu amaç için elinden geldiği kadar yardımcı olmakla görevlendirilmiştir. BMMYK uluslar arası örgüt olmadığı için devletin sağlaması gereken koruma görevini üstlenemez. Asli görevi, devletlerin mültecileri ve sığınma talebinde bulunanları koruma yükümlülüklerinin farkında olmaları ve bu yükümlülüklerle bağlı olarak davranmalarını sağlamaktır (53).

Sığınma kabul eden devlet veya diğer kuruluşlardan başka kaynak bulunmadığı durumlarda BMMYK, kendi temel ihtiyaçlarını karşılayamayan mülteciler ve diğer ilgili kişilere mali destek; gıda maddesi; mutfak malzemesi, aletler, temizlik malzemesi veya barınak gibi ihtiyaçlar şeklinde olabileceği gibi, bir kampta veya topluluk halinde yaşayan mülteciler için okul ve klinik yapılması gibi programlar şeklinde yardım sağlar. BMMYK mültecilerin en kısa

(51) Türkiye'de İnsan Hakları 1999 Yılı Analizi, İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği Mazlumder, s.120.

(52) Odman, Tefik, a.g.e., s.197.

(53) <http://www.un.org.tr/unhcr/multecikim.htm>, 30/8/01.

zamanda kendi kendilerine yeterli duruma gelebilmeleri için elinden gelen tüm gayreti gösterir; bu resmi gelir getirici faaliyetler veya yetenek geliştirici eğitim projeleri gerektirebilir (54). BMMYK, kimlerin mülteci olarak kabul edileceğini belirlemiştir. Buna göre;

Her ülke olağanüstü hallerde vatandaşlarını silah altına çağırma hakkına sahiptir. Fakat vatandaşların da askerlik yapmak istememesinin vicdanına aykırı olduğunu belirtme hakkı olmalıdır. Bu hakkın tanınmadığı durumlarda devam eden çatışmanın açıkça uluslararası kuralları çiğnemesi halinde zulüm korkusu içindeki asker kaçakları mülteci statüsü için uygun olabilirler.

Bir adi suç kapsamında suçlanarak adil bir davada yargılanan ve hapse girmemek için ülkesinden kaçan suçlu mülteci olmayabilir. Fakat bu veya siyasi olmayan başka cürümlerle suçlanmış bir kişi, masum ya da suçlu olsun, siyasi veya diğer nedenlerle zulüm görürse kesin olarak mülteci statüsünün dışında tutulamazlar. Bunun yanında, siyasi aktivizm suçu ile suçlananlar mülteci olabilirler.

BMMYK, savaştan ve savaşla bağlantılı şartlardan kaçan ve ülkeleri tarafından korunamayan ya da korumak istemeyen kişilerin uluslararası korumaya muhtaç olduğunu ve mülteci olarak kabul edilmeleri gerektiğini düşünmektedir.

Afrika'da Afrika Birliği Örgütü (ABO) Sözleşmesi ve Latin Amerika'da Cartagena Bildirisi mültecileri açıkça, pek çok savaş mağdurunu kapsayacak biçimde tanımlamaktadır. Fakat 1951 Sözleşmesi çatışmalardan kaçan mülteciler sorununu özel olarak ele almamaktadır. BMMYK'nin görüşüne göre bir mültecinin uluslararası korumaya alınması için bir hükümet görevlisinin kötü muamelesine maruz kalmasına gerek olmamalıdır

(54) <http://www.un.org.tr/unhcr/multecikim.htm>, 30/8/01.

Savaş suçlarına karışan ve uluslararası insanlık ve insan haklarını ağır biçimde ihlal eden kişiler mültecilere verilen koruma ve yardımdan mahrum edilmişlerdir. Bu nitelikte bir suça karıştığına dair ciddi kuşkular bulunan bir kişiye mülteci olarak koruma tanınmamalıdır.

Kadınların siyasal, etnik veya dini nedenlerle ve pek çok türden sosyal gruba üyelikleri gerekçesiyle zulme uğradıkları bir gerçektir. Cinsel şiddet, tecavüz ve zulüm örnek olarak verilebilir. Kısıtlayıcı giysiler giymeye karşı çıkması veya eşini kendisi seçmek ve bağımsız bir yaşam sürmek istemesi nedenleriyle saldırıya uğramaktan korkan bir kadın mülteci statüsünü elde eder.

Mültecinin sivil bir kişi olması nedeniyle, sığındığı ülkeden kaçtığı ülkesine karşı silahlı faaliyete devam eden kişiler mülteci olarak kabul edilemezler.

Fransa, Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri'nde kadınlara uygulanan sünnetin bir zulüm şekli olduğu resmi olarak kabul edilmiştir ve ülkelerinde sünnet edilme korkusu yaşayan kadınların mülteci olmak için hakları vardır. Yakın bir geçmişte yaşanan bir örnekte, kendisi ve kız çocuğuna sünnet uygulanmasını reddettiği için zulme uğrayacağından korkan bir kadın mülteci olarak kabul edilmiştir (55).

Homoseksüellikleri nedeniyle saldırı, insanlık dışı davranış veya ciddi ayrımcılığa uğrayan ve hükümetleri kendilerini koruyamayan ya da korumak istemeyen kişiler mülteci kabul edilebilir; hatta mülteci olarak kabul edilmesi BMMYK'nın politikasıdır (56).

SONUÇ

Avrupa Komisyonu tarafından Türkiye için hazırlanan Katılım Ortaklığı Belgesi'nde Türkiye'nin "1951 Cenevre Sözleşmesine sı-

(55) <http://www.un.org.tr/unhcr/multecikim.htm>, 30/8/01.

(56) Dünya Mültecilerinin Durumu 1997-1998, BMMYK Yayınları, Bir İnsanlık Sorunu, s.196.

ğınma alanında coğrafi çekincelerini kaldırması ve mülteciler için kalacak yer ve sosyal destek sağlaması” istenmektedir. Bugün Avrupa’da sığınma konularına çok önem verilmektedir. Avrupa Birliği tüm aday ülkelerden iç yasalarını Birlik’in sığınma müktesebatıyla uyumlaştırmalarını istemektedir (57).

Bunun üzerine, Türkiye’nin Avrupa Birliğine katılım sürecinde sığınma konusu Ulusal Programda geniş yer almıştır. Türkiye’nin AB Ulusal Raporu’na göre; “Cenevre Sözleşmesi’ne konulan coğrafi çekincenin kaldırılması, Türkiye’ye doğudan bir mülteci akımını teşvik etmeyecek şekilde, gerekli mevzuat ve alt yapı değişikliklerinin gerçekleştirilmesine ve AB ülkelerinin külfet paylaşımı konusunda gerekli hassasiyeti göstermelerine bağlı olarak değerlendirilecektir (58).”

Türkiye’nin Avrupa Birliğine 20 Mart 2001’de sunduğu Ulusal Program’da sığınma ile ilgili konulardaki yasa ve uygulamaların Avrupa Birliği standartlarına göre yeniden değerlendirilmesi öngörülmektedir. Türkiye’nin 1951 tarihli Mültecilerin Statüsü’ne ilişkin Cenevre Sözleşmesi’ne koyduğu coğrafi çekinceyi koşullara göre kaldırabileceği kaydedildi. Programda ayrıca özel korumaya ihtiyaç duyan sığınmacı ve mülteci gruplarının sorunlarına öncelik verileceği belirtildi (59).

Programda, “korumaya muhtaç kadınlara, kadın aile reislerine yetim ve öksüz veya ebeveynlerinden ayrı düşmüş ya da refakatte olmayan çocuklara, hastalık veya aile içi şiddet nedeniyle aciz durumda bulunan şahıslara öncelik verilmek suretiyle, mülteciler için mevcut barınma ve sosyal destek imkanları, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, Uluslararası Göç Örgütü ve bazı sivil toplum örgütlerinin de yardımıyla gerçekleştirilecektir” denildi (60).

(57) <http://www.un.org.tr/unhcr/siginma.htm> , 30/8/01.

(58) <http://www.un.org.tr/unhcr/archive/habertr1.htm> , 30/8/01.

(59) <http://www.un.org.tr/unhcr/archive/habertr1.htm> , 30/8/01.

(60) <http://www.un.org.tr/unhcr/archive/habertr1.htm> , 30/08/01 .

Türkiye Orta Doğu ve Asya'dan yasadışı yollarla zengin Batı ülkelerine gitmek isteyen mülteciler için büyük bir transit nokta konumundadır. Hatta küçümsenmeyecek sayıda T.C. vatandaşı da baskılara dayanamayıp ya da daha iyi yaşam koşulları bulma umuduyla Asya ve ya Afrika ülkelerinden gelenlerle birleşip aynı yola çıkmaktadırlar.

KAYNAKÇA

1. Kitaplar

Aktan Can Coşkun, Haklar ve Özgürlükler Antolojisi, Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu, İstanbul.

Arıboğan Ülke, Ayman Gül den ve Dedeoğlu Beril, Der: Faruk Sönmezöğ-lu, Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, İstanbul, 1996.

Aybay Rona, Yurttaşlık (Vatandaşlık) Hukuku Ders Kitabı ve Temel Yasa Metinleri, Aybay Vakfı, İstanbul, 1991.

Çelikel Aysel, Yabancılar Hukuku Dersleri (Türk Hukuku'na göre), İstanbul, 1974.

Dünya Mültecilerinin Durumu, Bir İnsanlık Sorunu, BMMYK Yayınları, 1997-1998.

Meydan Larousse Ansiklopedi, 14. Cilt, İstanbul.

Odman Tevfik, Mülteci Hukuku, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi Yayınları No:15, Ankara, 1995.

Pazarıcı Hüseyin, Uluslararası Hukuk Dersleri, 2. kitap, Ankara, 1993

Tekinalp Gülören, Türk Yabancılar Hukuku, 6. Bası, İstanbul, 1998.

2. Resmi Belgeler

İskan Kanunu, 14 Haziran 1934 Tarihli ve 2510 Sayılı, Resmi Gazete 21 Haziran 1934, Sayı: 2733.

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesine Dair 29 Ağustos 1961 Tarihli ve 359 Sayılı Onay kanunu, Resmi Gazete 5 Eylül 1961, Sayı:10898.

3. İnternet Siteleri

<http://www.un.org.tr/unhcr/multecikim.htm>, Mülteci Kimdir?

<http://www.un.org.tr/unhcr/Siginma.htm>, Türkiye Sığınma Sistemi.

<http://www.un.org.tr/unhcr/archive/habertr1.htm>, BMMYK Türkiye'den Haberleri.

<http://www.un.org.tr/unhcr/Sayilar.htm>, Mülteciler:12.1 milyon.

4. Makaleler

Afyoncu Erhan, "On Soruda Cem Sultan" Popüler Tarih Dergisi, Sayı:5, Ekim 2000.